

*Т.А. Яновська*  
[tamriko71@inbox.ru](mailto:tamriko71@inbox.ru)

*Ю.І. Калюжна*  
[y\\_kalyzhnaya@inbox.ru](mailto:y_kalyzhnaya@inbox.ru)

## **Психологічні основи профілактики конфліктів у роботі соціального працівника з підлітками**

---

Yanovska T.A. Psychological bases of conflict prevention in the work of social worker with teenagers / T.A. Yanovska, Y.I. Kaliuzhna // Problems of Modern Psychology : Collection of research papers of Kamianets-Podilskyi Ivan Ohienko National University, G.S. Kostiuk Institute of Psychology at the National Academy of Pedagogical Science of Ukraine / scientific editing by S.D. Maksymenko, L.A. Onufrieva. – Issue 31. – Kamianets-Podilskyi : Aksioma, 2016. – P. 583–594.

---

**Т.А. Яновська, Ю.І. Калюжна. Психологічні основи профілактики конфліктів у роботі соціального працівника з підлітками.** Розглядається проблема становлення людини як особистості, надається психологічна характеристика конфлікту як соціально-психологічному явищу, що розглядається як протиріччя, пов'язане з гострим емоційним переживанням, як зіткнення протилежно спрямованих цілей, інтересів, позицій, думок, поглядів суб'єктів для взаємодії. Характеризуються психологічні особливості виникнення труднощів підліткового віку як важливого етапу розвитку особистості. Розглядаються особливості конфліктів у підлітковому віці між дітьми та дорослими, а також між самими учнями, а саме: міжособистісні, між особистістю та групою, міжгрупові. Аналізуються соціально-психологічні аспекти профілактики конфліктів у роботі соціального працівника. Соціально-психологічна профілактика являє собою систему заходів, спрямованих на охорону психологічного здоров'я; попередження неблагополуччя у розвитку людини, групи, суспільства; створення психологічних умов, сприятливих до цього розвитку. Зміст профілактичної роботи соціального працівника щодо конфліктів у підлітковому середовищі складають прогнозування конфліктів та їх попередження.

Аналізуються результати емпіричного дослідження знаходження стратегії поведінки підлітків у конфліктній ситуації, оцінки рівня конфліктності особистості. Результати експериментального дослідження свідчать про те, що для підлітків найбільш характерним є середній рівень конфліктності, більш типовими стратегіями реагування у конфлікті – суперництво та компроміс, найменш розповсюдженою є стратегія

T.A. Yanovska – the scientific contribution of the co-author is 50% ,

Y.I. Kaliuzhna – the scientific contribution of the co-author is 50% .

співробітництва. Підлітки з низьким рівнем конфліктності обирають такі стратегії реагування у конфлікті як уникнення та поступливість, тобто вони або взагалі намагаються уникати вирішення конфліктних ситуацій, що склались, або ж прагнуть вийти з конфлікту шляхом ігнорування власних інтересів і поступок іншій стороні. Підлітки з середнім рівнем конфліктності демонструють різні способи поведінки у конфліктних ситуаціях: від уникнення до суперництва, від співробітництва до пристосування. Але найбільш типовим для них є стиль компромісу, тобто намагання частково задовольнити як свої інтереси, так і інтереси іншого. Для підлітків з високим рівнем конфліктності притаманним є стиль суперництва у конфлікті, тобто вони здійснюють активні дії для задоволення власних потреб і досягнення перемоги у ситуації, що склалася.

**Ключові слова:** конфлікт, профілактика конфлікту, конфліктна ситуація, стратегія поведінки, соціальний працівник, підліток, суперництво, компроміс, співробітництво, пристосування.

**Т.А. Яновская, Ю.И. Калужная. Психологические основы профилактики конфликтов в работе социального работника с подростками.** Рассматривается проблема формирования человека как личности, дается психологическая характеристика конфликта как социально-психологического явления, что рассматривается как противоречие, связанное с острым эмоциональным переживанием, как столкновение противоположно направленных целей, интересов, позиций, мыслей, взглядов субъектов взаимодействия. Характеризуются психологические особенности возникновения трудностей подросткового возраста как важного этапа развития личности. Рассматриваются особенности конфликтов в подростковом возрасте между детьми и взрослыми, а также между самими учениками, а именно: межличностные, между личностью и группой, междугрупповые. Анализируются социально-психологические аспекты профилактики конфликтов в работе социального работника. Социально-психологическая профилактика есть системой мероприятий, направленных на охрану психологического здоровья; предупреждения неблагоприятностей в развитие человека, группы, общества; создания психологических условий, благоприятных для этого развития. Содержание профилактической работы социального работника относительно конфликтов в подростковом окружении составляют прогнозирование конфликтов и их предупреждение.

Анализируются результаты эмпирического исследования нахождения стратегии поведения подростков в конфликтной ситуации, оценки уровня конфликтности личности. Результаты экспериментального исследования свидетельствуют о том, что для подростков наиболее характерным является средний уровень конфликтности, более типичными стратегиями реагирования в конфликте – соперничество и компромисс, наименее распространённой является стратегия сотрудничества. Подростки с низким уровнем конфликтности выбирают такие

стратегии реагирования в конфликте как избегание и уступчивость, то есть они или вообще пытаются избегать решения конфликтных сложившихся ситуаций или стремятся выйти из конфликта путём игнорирования собственных интересов и уступок другой стороне. Подростки со средним уровнем конфликтности демонстрируют разные способы поведения в конфликтных ситуациях: от избегания до соперничества, от сотрудничества до приспособления. Но наиболее типичными для них является стиль компромисса, то есть попытки частично удовлетворить как свои интересы, так и интересы другого. Для подростков с высоким уровнем конфликтности свойствен стиль соперничества в конфликте, то есть они выполняют активные действия для удовлетворения собственных потребностей и достижения победы в сложившейся ситуации.

**Ключевые слова:** конфликт, профилактика конфликта, конфликтная ситуация, стратегия поведения, социальный работник, подросток, соперничество, компромисс, сотрудничество, приспособление.

**Постановка проблеми.** Становлення людини як особистості – тривалий і складний процес, який складається з низки етапів. Кожен період пов'язаний з подоланням характерних для нього перешкод, що забезпечує перехід до нового етапу. Особливо складним у цьому плані є підлітковий вік, який є середньою ланкою між дитинством і дорослістю. Саме цей період характеризується підвищеною конфліктністю, агресивністю, що є наслідком протиріч між підлітком і людьми, які його оточують. З розвитком соціальної служби в Україні розширюються можливості профілактики конфліктів у підлітковому середовищі саме за участю соціальних працівників. Тому актуальним є визначення теоретичних засад такого напрямку діяльності соціальних працівників та розробка його методичного забезпечення.

**Мета дослідження:** проаналізувати психологічні засади профілактики соціальним працівником конфліктів у підлітковому середовищі.

Відповідно до мети, об'єкта та предмета дослідження визначено такі **завдання:** здійснити теоретичний аналіз проблеми профілактики конфліктів підліткового середовища у роботі соціального працівника; визначити методичні та методологічні засади експериментального дослідження психологічних засад профілактики соціальним педагогом конфліктів у підлітковому середовищі; за допомогою експериментального дослідження виявити психологічні особливості конфліктів у підлітковому середовищі; розробити рекомендації для соціальних працівників щодо профілактики конфліктів у підлітковому середовищі.

**Аналіз основних досліджень і публікацій.** Конфлікти як феномен психологічної науки вивчалися А.І. Анцуповим, Н.В. Грі-

шиною, С.Л. Ємельяновим, Л.А. Петровською, М. Пірен та іншими. Особливості підліткового віку досліджували Л.С. Виготський, Л.І. Божович, Д.Б. Ельконін, А.М. Маркова, А.Я. Ніконова, Д.І. Фельдштейн та інші. Конфліктність у підлітковому віці вивчалась П.П. Блонським, Л.С. Виготським, П.Л. Загоровським та іншими [1, с. 55; 3, с. 112; 4, с. 78–79; 6, с. 117; 9, с. 198–213; 10, с. 45–46].

Особливі труднощі у спілкуванні підлітка та дорослого виникають з появою у дитини почуття дорослості. Як зазначає Т.В. Драгунова, підлітки рівняються на дорослих у багатьох сферах. По-перше, це стосується тих прав, володіння якими виділяє дорослих за зовнішнім виглядом і манерою поведінки. Воно набувається шляхом наслідування. По-друге, рівняння підлітка на дорослого проявляється у прагненні набути його якості. По-третє, претензії підлітка поширюються на всю сферу відносин із дорослими, що чітко виявляється у причинах конфліктів із дорослими і в образах підлітка [5, с. 9]. Причиною конфлікту між учителем та підлітком часто може бути неправильно підібраний педагогом стиль спілкування та управління діяльністю учнів: авторитарний стиль, демократичний стиль, ліберальний стиль [11, с. 5].

Перейдемо до розгляду особливостей конфліктів, що виникають безпосередньо між підлітками: міжособистісні, конфлікт між особистістю і групою, міжгрупові: протиборство учасників відбувається безпосередньо, тут і тепер, на основі зіткнення їх особистих мотивів; у міжособистісних конфліктах підлітків виявляється весь спектр причин: загальних і часткових, об'єктивних і суб'єктивних; міжособистісні конфлікти підлітків є своєрідним «полігоном» перевірки характерів, темпераментів, прояву здібностей, інтелекту, волі та інших індивідуально-психологічних особливостей; такі конфлікти відрізняються високою емоційністю і охопленням майже всіх сторін стосунків між конфліктуючими суб'єктами [8, с. 78; 12, с. 100–101].

Суперечливість прагнень підліткового віку належати до референтної групи однолітків і бути, як усі, а також виділитися, самоствердитися, призводить до виникнення конфліктів між підлітком і групою [12, с. 94–98]. Такі конфлікти мають такі особливості: конфліктна взаємодія відбувається на основі зіткнення особистих і групових мотивів; причини конфлікту безпосередньо пов'язані з положенням підлітка у групі, яке характеризується такими поняттями як позиція, статус, роль. Причини конфліктів між підлітком і групою завжди пов'язані з порушенням ро-

льових очікувань, неадекватністю внутрішньої установки статусу підлітка, з порушенням групових норм; формами прояву такого конфлікту можуть бути: застосування групових санкцій, суттєве обмеження або припинення неформального спілкування членів групи з конфліктуючим; різка критика на його адресу, ейфорія з боку конфліктуючого тощо [2, с. 161; 4, с. 115; 7, с. 112].

Окремі об'єднання підлітків можуть вступати між собою у конфлікти. Конфлікт між мікрогрупами всередині колективу може бути спричинений протилежністю інтересів, цінностей, цілей, а також амбіціями лідерів. Конфлікти також можуть виникати між неформальними підлітковими групами. Їх причиною буває протилежність інтересів, цінностей, а також груповий екстремізм [4, с. 215; 7, с. 158]. Отже, виникнення конфліктів у підлітковому середовищі має об'єктивні передумови, викликані особливостями вікового розвитку. В той же час, цілеспрямована профілактична діяльність соціальних працівників, психологів, педагогів, батьків дозволяє значно знизити потенційну конфліктність підлітків.

**Виклад основного матеріалу дослідження.** Для визначення особливостей конфліктної поведінки підлітків було проведено методичку «Тест на оцінку рівня конфліктності особистості» (за описом Н.В. Кіршевої, Н.В. Рябчікової).

Отже, як свідчать отримані результати, підлітки переважно мають середній рівень розвитку конфліктності (33,3%). В той же час заслуговує на увагу той факт, що чверті досліджуваних притаманний високий рівень розвитку конфліктності (20,5%), що свідчить про їх схильність активно вступати у конфліктну взаємодію, самостійно ініціювати та створювати конфліктні ситуації. Ці дані узгоджуються з віковими особливостями розвитку особистості та міжособистісних стосунків підлітків, для яких підвищення конфліктності є закономірним явищем. Конфліктність є низькою лише у 7,7% досліджуваних підлітків.

Перейдемо до розгляду домінуючих стратегій поведінки підлітків у конфлікті за допомогою результатів, отриманих за методикою «Чи можете Ви знайти вихід із конфліктної ситуації?» К. Томаса.

Найвищі середні показники по групі досліджуваних визначено за такими стратегіями поведінки у конфлікті як компроміс і суперництво, найнижчі показники – щодо стратегії співробітництва. Таким чином, у конфліктній ситуації підлітки завжди намагаються врахувати свої інтереси та досягти для себе, повністю або частково, певної переваги. У той же час орієнтація

на інтереси іншої сторони, прагнення врахувати її думку є невисокими. Досліджувані підлітки проявляють високу та середню активність у досягненні своїх цілей та розв'язанні конфліктної ситуації.

Якісний аналіз отриманих даних дозволяє об'єднати досліджуваних у певні групи, залежно від домінуючої у них стратегії поведінки у конфлікті.

Наведені дані свідчать про те, що 28,2% опитаних підлітків у конфліктній ситуації виражають стиль суперництва, що характеризується активністю, прагненням розв'язати конфлікт власним способом, відсутністю зацікавленості у співпраці з іншими учасниками конфлікту, прагненням задовольнити лише власні інтереси, нав'язати своє рішення. Для 25,6% дітей типовою є стратегія компромісу, яка характеризується взаємними поступками, усвідомленням неможливості задоволення інтересів обох сторін, згодою на часткове або тимчасове вирішення конфлікту. Для 23,1% опитаних провідною є стратегія уникнення, тобто їм притаманна відсутність прагнення до співпраці з іншими, відсутність тенденції як до відстоювання власних інтересів, так і до жертвування ними, прагнення до відкладання проблеми чи перекладання відповідальності за неї на інших.

Менш вираженою у підлітковому середовищі є стратегія поступливості (15,4%), що виявляється у відсутності прагнення до співпраці з іншими, відсутності тенденції як до відстоювання власних інтересів, так і до жертвування ними, прагнення до відкладання проблеми чи перекладання відповідальності за неї на інших. Найменш вираженою у підлітковому середовищі є стратегія співпраці (7,7%), тобто у конфліктній ситуації підлітки в недостатній мірі прагнуть до співпраці, врахування як власних інтересів, так й інтересів протилежної сторони, не характеризуються вмінням знайти альтернативне рішення, увагою до побажань, цілей, установок інших учасників конфлікту.

З метою виявлення зв'язку між рівнем конфліктності підлітка та стилем його реагування на конфлікт складемо узагальнюючу таблицю (див. табл. 1).

**Таблиця 1**

**Рівень конфліктності підлітків та домінуюча стратегія поведінки у конфлікті**

Стиль реагування на конфлікт	Рівень конфліктності			Загалом
	Низький	Середній	Високий	
Суперництво	–	5,2%	23%	28,2%

Співробітництво	–	7,7%	–	7,7%
Компромiс	–	25,6% <sup>5</sup>	–	25,6%
Уникнення	7,7%	15,4%	–	23,1%
Поступливість	2,6%	12,8%	–	15,4%
Загалом	10,3%	66,7%	23%	100%

Як свідчать отримані дані, для підлітків найбільш характерним є середній рівень конфліктності, більш типовими стратегіями реагування у конфлікті – суперництво та компроміс, найменш розповсюдженою – стратегія співробітництва. Підлітки з низьким рівнем конфліктності обирають такі стратегії реагування у конфлікті як уникнення та поступливість, вони або взагалі намагаються уникати вирішення конфліктних ситуацій, що склалась, або ж прагнуть вийти з конфлікту шляхом ігнорування власних інтересів та поступок іншій стороні.

Підлітки із середнім рівнем конфліктності демонструють різні способи поведінки у конфліктних ситуаціях: від уникнення до суперництва, від співробітництва до пристосування. Але найбільш типовим для них є стиль компромісу, тобто намагання частково задовольнити як свої інтереси, так і інтереси іншого. Для підлітків з високим рівнем конфліктності притаманним є стиль суперництва у конфлікті, тобто вони здійснюють активні дії для задоволення власних потреб і досягнення перемоги у ситуації, що склалася.

Для профілактики конфліктів у підлітковому середовищі пропонується використовувати спеціальну програму, що базується на концепції навчання, побудованій на взаємодії та обміні досвідом. Заняття проводяться соціальним працівником на виховних годинах або як тренінг один раз на тиждень (приклад заняття).

#### *Заняття «Ставлення до конфлікту»*

Потрібні матеріали: таблички з правилами, дошка, крейда, олівці, папір, малюнок із зображенням айсберга.

Вступна бесіда (10 хв.). Пояснення групі завдань курсу, правил роботи групи. Їх обговорення.

Розминка (10 хв.). Мозковий штурм. Група ділиться на підгрупи по 5-8 чоловік. Кожна з них на аркуші паперу записує за 2 хвилини якнайбільше варіантів оригінальних відповідей на запитання «Що в що можна покласти?» (наприклад, промінчик сонця у дзеркальну скриньку, щоб світліше було в душі). Потім підгрупи зачитують свої відповіді, визначаються найоригінальніші.



Більш типовими стратегіями реагування на конфлікт є суперництво та компроміс, найменш розповсюдженою – стратегія співробітництва.

Підлітки з низьким рівнем конфліктності обирають такі стратегії реагування у конфлікті як уникнення та поступливість, тобто вони або намагаються уникати вирішення конфліктних ситуацій, що склались, або ж прагнуть вийти з конфлікту шляхом ігнорування власних інтересів та поступок іншої сторони. Підлітки з середнім рівнем конфліктності демонструють різні способи поведінки у конфліктних ситуаціях від уникнення до суперництва, від співробітництва до пристосування. Але найбільш типовим для них є стиль компромісу, тобто намагання частково задовольнити як свої інтереси, так і інтереси іншого. Для підлітків з високим рівнем конфліктності притаманним є стиль суперництва у конфлікті, тобто вони здійснюють активні дії для задоволення власних потреб і досягнення перемоги у ситуації, що склалася.

У сучасній психолого-педагогічній практиці значного поширення набуло проведення спеціальних групових занять для підлітків, з метою навчання їх ефективним прийомам міжособистісного спілкування, самостійного попередження та вирішення конфліктів у різних сферах спілкування. В основу таких занять покладено принципи проведення соціально-психологічного тренінгу. Саме така форма профілактичної роботи має низки переваг: дозволяє охопити велику кількість підлітків; дозволяє досягти позитивних змін не лише у становленні міжособистісних взаємин, а й в особистісному розвитку підлітків, що також є умовою попередження конфліктів.

#### **Список використаних джерел**

1. Анцупов А.Я. Введение в конфликтологию: Как предупредить и разрешать межличностные конфликты: Учеб. пособие / А.Я. Анцупов, А.А. Малышев. – К. : МАУП, 1996. – 102 с.
2. Бандурка А.М. Конфликтология: Учеб. пособие для студентов вузов / А.М. Бандурка, В.А. Друзь. – Х.: РИП «Оригинал»; Фортуна-Пресс, 1997. – 356 с.
3. Выготский Л.С. Собрание сочинений: в 6-ти томах. Т.4. Детская психология / Под ред. Д.Б. Эльконина. – М. : Педагогика, 1984. – 433 с.
4. Гришина Н.В. Психология конфликта / Н.В. Гришина. – СПб. : Питер, 2003. – 464 с.

5. Драгунова Т.В. Проблема конфликта в подростковом возрасте // Вопросы психологии / Т.В. Драгунова. – 1972. – №2. – С. 9–13.
6. Емельянов С.Л. Практикум по конфликтологии / С.Л. Емельянов. – СПб. : Питер, 1999. – 325 с.
7. Ішмуратов А.Т. Конфлікт і злагода. Основи когнітивної теорії конфліктів : Навч. посібник / А.Т. Ішмуратов. – К. : Наукова думка, 1996. – 191 с.
8. Моргун В.Ф. Делинквентный подросток : Учеб. пособие по психопрофилактике, диагностике и коррекции отклоняющегося поведения подростков для социальных педагогов, студентов педагогических, психологических, юридических специальностей, интернов-психиатров / В.Ф. Моргун, К.В. Седих. – Полтава, 1995. – 161 с.
9. Петровская Л.А. Компетентность в общении : Социально-психологический тренинг / Л.А. Петровская. – М., 1989. – 216 с.
10. Пірен М.І. Конфліктологія: підручник / М.І. Пірен. – К. : МАУП, 2003. – 360 с.
11. Сисун М. Конфлікти між учителями й підлітками. Методи їх подолання / М. Сисун // Психолог. – 2003. – №6. – С.5–6.
12. Скутина Т.В. Конфликт как механизм развития отношений с близким сверстником в подростковом возрасте / Т.В. Скутина // Психология и школа. – 2004. – №3. – С.92–105.

#### **Spysok vykorystanyh dzherel**

1. Antsupov A.Ia. Vvedeniye v konflyktolohiyu: Kak preduprezhdat y razreshat mezhlychnostnie konflykti [Introduction to Conflict: How to prevent and resolve interpersonal conflicts]: Ucheb. posobyе / A.Ia. Antsupov, A.A. Malishev. – K. : MAUP, 1996. – 102 p.
2. Bandurka A.M. Konflyktolohiya [Conflict]: Ucheb. posobyе dlia studentov vuzov / A.M. Bandurka, V.A. Druz. – Kh. : RYP «Oryhynal»; Fortuna-Press, 1997. – 356 p.
3. Vihotskyi L.S. Sobranye sochynenyi : v 6-ty tomakh. T.4. Detskaia psykhologiya [Child psychology] / Pod red. D.B. Elkonyana. – M. : Pedahohika, 1984. – 433 p.
4. Hryshyna N.V. Psykhologiya konflykta [Psychology of conflict] / N.V. Hryshyna. – SPb. : Pyter, 2003. – 464 p.
5. Drahunova T.V. Problema konflykta v podrostkovom vozpaste [The problem of the conflict in adolescence] // Voprosi psykhologiy / T.V. Drahunova. – 1972. – № 2. – P. 9–13.

6. Emelianov S.L. *Praktykum po konfliktolohyy [Workshop on Conflict]* / S.L. Emelianov. – SPb. : Pyter, 1999. – 325 p.
7. Ishmuratov A.T. *Konflikt i zlahoda. Osnovy kohnityvnoi teorii konfliktiv [Conflict and consent. Basics of cognitive conflict theory]: Navch. posibnyk / A.T. Ishmuratov. – K. : Naukova dumka, 1996. – 191 p.*
8. Morhun V.F. *Delynkventnyi podrostok [Delinquent teenager]: Ucheb. posobyе po psykhoprofylaktyke, dyahnostyke y korrektsyy otkloniaiushchehosia povedenya podrostkov dlia sotsyalnykh pedahohov, studentov pedahohycheskykh, psykholohycheskykh, yurydycheskykh spetsyalnostei, ynternov-psykhyatrov / V.F. Morhun, K.V. Sedykh. – Poltava, 1995. – 161 p.*
9. Petrovskaia L.A. *Kompetentnost v obshchenyy: Sotsyalno-psykholohycheskyi trenynh [Competence in communication: Social-psychological training]* / L.A. Petrovskaia. – M., 1989. – 216 p.
10. Piren M.I. *Konfliktolohiia [Conflict Management] : pidruchnyk / M.I. Piren. – K. : MAUP, 2003. – 360 p.*
11. Sysun M. *Konflikty mizh uchyteliamy y pidlitkamy. Metody yikh podolannia [Conflicts between teachers and teenagers. Methods to overcome them]* / M. Sysun // *Psykholoh.* – 2003. – № 6. – P. 5–6.
12. Skutyna T.V. *Konflykt kak mekhanyzm razvytyia otnoshenyi s blyzkym sverstnykom v podrostkovom vozraste [Conflict as a mechanism of development of a close relationship with peers in adolescence]* / T.V. Skutyna // *Psykholohyia y shkola.* – 2004. – № 3. – P. 92–105.

**T.A. Yanovska, Y.I. Kaliuzhna. Psychological bases of conflict prevention in the work of social worker with teenagers.** The problem of formation of a human being as a personality is considered; the psychological characteristics of conflict as a socio-psychological phenomenon, seen as a contradiction associated with acute emotional distress as a collision of oppositely directed goals, interests, attitudes, opinions, attitudes to subjects of interaction are given. Psychological features of difficulties in adolescence as an important phase of development of the individual are characterized. The features of adolescence conflicts between children and adults, and between pupils, namely: interpersonal, between the individual and the groups, intergroup are considered. The socio-psychological aspects of prevention of conflicts in the work of social worker are analyzed. Social and psychological prevention is a system of measures aimed at protecting mental health; warning of trouble in the formation of a person, a group, soci-

ety; creating psychological conditions favorable for this development. The content of preventive work of social worker on conflicts among teenagers is prediction and prevention of conflicts.

The results of empirical research of adolescent's conflict behavior strategies, assessment of the conflict level of the individual are analyzed. The results of experimental research indicate that for teenagers the most typical is the middle level of conflict, the more typical reaction strategy in the conflict – competition and compromise, the least common strategy is cooperation. Adolescents with low levels of conflict choose such conflict response strategy as avoidance and compliance, or even they try to avoid conflict resolution, established, or seeking to withdraw from the conflict by ignoring their own interests and concessions to the other side. Adolescents with middle level of conflicts demonstrate different ways of behavior in conflict situations from avoid to rivalry, from cooperation to adaptation. But the most typical style of them is a compromise that attempts to partially satisfy both their own interests and the interests of the others. For teenagers with a high level of conflict is inherent style of competition to the conflict that they make active efforts to meet their needs and achieve victory in this situation.

**Key words:** a conflict, conflict prevention, conflict situation, strategy of behavior, a social worker, an adolescent, competition, compromise, cooperation, adaptation.

*Received December 01, 2015*

*Revised December 14, 2015*

*Accepted January 05, 2016*

**УДК 159.9.072.4:373.2**

**О.С. Яцків**

yackiv\_oksana@ukr.net

## **Нейропсихологічний підхід у діяльності практичного психолога дошкільного навчального закладу**

---

Yatskiv O.S. Neuropsychological Approach of Practical Psychologist to His/Her Work at a Preschool Education Establishment / O.S. Yatskiv // Problems of Modern Psychology : Collection of research papers of Kamianets-Podilskyi Ivan Ohienko National University, G.S. Kostyuk Institute of Psychology at the National Academy of Pedagogical Science of Ukraine / scientific editing by S.D. Maksymenko, L.A. Onufrieva. – Issue 31. – Kamianets-Podilskyi : Aksioma, 2016. – P. 594–606.

---